

PROGRAM- FÖRKLARING

Nätverk för seriöst byggande arbetar för en byggbransch där konkurrens sker på lika villkor. Vår programförklaring samlar seriösa företag som aktivt tar avstånd från fusk, kriminalitet och osund arbetskraftsanvändning.

BYGGBRANSCHEN – EN SAMHÄLLSBÄRANDE DEL AV SVENSKT NÄRINGS LIV

Den svenska byggbranschen utgör drygt 10 procent av BNP, sysselsätter ca 350 000 människor och har en total omsättning på knappt 700 mdr SEK. Den dominerande delen utgörs av de ca 15 000 företag som har kollektivavtal och bygger bostäder, kontor, lokaler för industri, handel, logistik samt olika samhällsändamål. En annan gren av samma sektor består av infrastruktur med byggande av bland annat vägar, broar, järnvägar, tunnlar, energi- och fortifikationsanläggningar. Sammantaget är den kommersiella byggsektorn en samhällsbärande del av svenskt näringsliv med stor betydelse för samhällsekonomin och indirekt betydelse för i stort sett alla andra näringar i Sverige.

En särskild gren av byggsektorn utgörs av ”byggservice”, d v s små bygg- och specialistföretag med fokus på renoveringar och ombyggnader av bostadsrättslägenheter, villor och fritidshus. Inom denna sektor finns ytterligare 20 000 – 40 000 mindre byggföretag varav en stor andel utan kollektivavtal.

FUSKET URHOLKAR BRANSCHEN OCH SAMHÄLLET

En gemensam nämnare för kommersiellt storbyggande och byggservicesektorn är utbrett fusk med lönevillkor samt skatter, sociala avgifter och arbetstider. Byggmarknadscommissionen, som levererade sin slutrapport 2022 men också slutbetänkandet från Delegationen mot arbetslivskriminalitet 2025, visade att problemet har starkt koppling till användningen av utländska yrkesarbetare. De arbetar idag både i svenska AB och i utlandsregistrerade bolag. En mindre grupp utgörs av papperslösa från tredje land som förmedlas av mindre nogräknade bemanningsbolag. Ytterligare en allvarlig kategori utgörs av företag som tillhör den organiserade brottsligheten och använder byggverksamhet som brottsverktyg, för att dölja verksamhet med andra syften (t. ex för att komma över sprängmedel) eller bara för att sektorn erbjuder låga inträdeströsklar till lättförtjänta pengar.

Tillsammans snedvrider dessa företag konkurrensen för de seriösa företagen, inte minst för de företag som har en ambition att arbeta med en betydande andel egna yrkesarbetare. Analyser

visar att företag som fuskar har ungefär halva personalkostnaden jämfört med seriösa företag. I tillägg fuskar dessa företag med inkomstskatter vilket drabbar samhällets finansiering av gemensamma välfärdstjänster. Det finns också starka indikationer på att fuskföretagen inte erlagger lagstadgade sociala avgifter med följd att utländska yrkesbetare saknar ett fullgott skydd vid arbetsskada, långtidssjukdom och går miste om rättmätiga pensionsinbetalningar. Fusk och kriminalitet som biter sig fast urholkar samhällsmoralen inte bara i byggbranschen utan även i samhället i stort och göder på så sätt den organiserade brottsligheten.

”KAN ANDRA SÅ KAN JAG”

En allvarlig sak med all form av fusk, kriminalitet och korruption är att det övertid sker en gradvis tillvänjning. Fusket blir satt i system, en del av en kultur där allt fler väljer att blunda - ”kan andra så kan jag.” När så sker glider samhället in i en korruptionskultur med allt större utbredning. Vad gäller byggservicesektorn finns indikationer på att utvecklingen redan gått långt. Byggservice till hushåll, dvs oprofessionella beställare, glider i hög grad under radarn och ägnas förstrött intresse av såväl myndigheter som intresseorganisationer. Vad gäller kommersiellt ”storbygg” är läget något bättre. Här finns en bredare medvetenhet om problemen och i delar görs seriösa insatser med syfte att skärpa kontrollerna. Det gäller särskilt på de enskilda byggarbetsplatserna där Byggföretagen, föreningen Rättvist Byggande (grundat av ett antal allmännyttiga bostadsföretag) och Bankinitiativet initierat ett systematiskt arbete med inriktning på att säkerställa individens identitet, att verifiera kompetens samt säkerställa kontroll över vilka företag som finns på bygget.

I andra hänseenden är dock tillståndet sämre. Det gäller både för lönevillkor, där parterna på arbetsmarknaden har det yttersta ansvaret, och för den lagreglerade delen (skatter, sociala avgifter, arbetstider) där myndigheterna bär ansvaret. Det är uppenbart att arbets sättet med dessa problem behöver förbättras av såväl arbetsmarknadens parter som våra myndigheter. Kontrollarbetet behöver breddas, bli mer effektivt och mer ingripande när fusk uppdragas. Därför är det angeläget med ett konstruktivt samarbete i dessa frågor, mellan arbetsmarknadens parter, mellan olika myndigheter samt mellan såväl parter, myndigheter som forskningen. Men också de offentliga och privata beställarna behöver ta ett ansvar, både vid kravställning och uppföljning. Idag är det alltför många som stannar vid att skriva vackra hållbarhetspolicys för att sedan ensidigt handla upp entreprenader på lägsta pris.

ORDNING OCH REDA BÖRJAR HOS OSS SJÄLVA

Att bara peka på andra vore emellertid alltför enkelt. Sverige och våra nordiska grannländer särskiljer sig från omvärlden via en stark tillitskultur som bygger på att vi helt frivilligt agerar i linje med gemensamma värderingar. Tilliten bygger på att vi gör som vi säger och att vi håller fast vid våra värderingar, även

när det kostar.

Denna programförklaring har upprättats som en frivillig markering av ett antal såväl större som relativt små företag inom byggbranschen. Vi pekar inte finger åt någon annan. Vi utfärdar inga anvisningar till leverantörer eller branschkollegor och bedriver inga kontroller. Vi är inte heller ute efter att profilera oss på bekostnad av våra branschkollegor. Genom detta dokument markerar vi dock ett engagemang i dessa frågor och gör samtidigt ett frivilligt åtagande att implementera och agera efter dessa riktlinjer. Implementeringen görs frivilligt och sker självständigt av varje enskilt företag och är förenat med ett åtagande att arbeta kontinuerligt och systematiskt med att utveckla metoder för kontroll och regelefterlevnad i den egna leverantörskedjan med syfte att bekämpa fusk och kriminalitet inom byggsektorn.

Företag som väljer att skriva under markerar med sin underskrift en avsikt att, under en anpassningsperiod av 1 år från sin egen underskrift, implementera de åtaganden som beskrivs i denna plattform. Vi åtar oss också att i samband med undertecknandet av denna programförklaring utföra en intern revision av nuläget i vårt eget företag. Framåt åtar vi oss att självständigt inom respektive företag genomföra en årlig revision av efterlevnaden av denna plattform och vid brister vidta åtgärder. Det är helt frivilligt att dela dessa erfarenheter med andra eller behålla resultatet internt. De företag som ställer sig positiva till att dela erfarenheter kommer att bjudas in till regelbundna nätverksträffar med syfte att lära av varandra.

Vi är väl medvetna om att allt förändringsarbete handlar om att förändra arbetssätt och i vissa fall även djupt präglade beteenden. Sådant tar tid. Med stor sannolikhet har även vi som skrivit på denna programförklaring utmaningar som vi behöver ta itu med. Ingen ska heller bli överraskad om enskilda företag eller projekt drabbas av bakslag. Vår ambition står likafullt fast att verka för en sund byggbransch baserad på konkurrens på lika villkor och som hedrar de villkor som regleras av kollektivavtal och i svensk lag.

Till sist, vi som är verksamma inom byggbranschen är väl medvetna om att branschen brottas med en rad problem som behöver mötas av aktiva åtgärder från såväl enskilda företag, på branschgemensam nivå och i samarbete med kunder och leverantörer samt fackliga organisationer. Det handlar bl. a om ökad digitalisering, jämställdhet, åtgärder mot byggfel i färdig produkt och inte minst branschens jämförelsevis svaga produktivitet utveckling. Vägen framåt handlar om att implementera moderna tillämpningar av ledarskap, arbetsorganisation, personalutveckling och arbetssätt, i samspel med anställda, kunder och leverantörer. Fusk med löner, sociala villkor och skatter har dock ingen plats i en sund byggbransch. På en öppen marknad konkurrerar livskraftiga företag med innovation och produktivitet, inte låga löner.

Alla som delar våra värderingar är välkomna att ansluta sig till denna programförklaring. Som komplement till nedanstående punkter finns en förklarande bilaga.

13 ÅTAGANDEN FÖR ETT SUNDARE BYGGANDE

Seriösa byggare verkar för en sund byggbransch genom att:

- 1. Ansluta sig till Svensk Byggkontroll** och göra det möjligt för fackligt förtroendevalda att göra fördjupade kontroller av underleverantörer.
- 2. Följa de principer för inskrivning av individer, förnamälan av företag, in- och utloggning på byggplats** som rekommenderas av Byggföretagen, ID 06, Rättvist Byggnad och Bankinitiativet samt krav på minst 90% korrekt in- och utloggning enligt ID 06.
- 3. Som huvudregel begränsa antalet underentreprenörer till endast två led.**
- 4. Främja branschens långsiktiga kompetensförsörjning** genom att ha en betydande andel egenanställda yrkesarbetare, antingen i egen verksamhet eller via UE 1 samt att ta in lärlingar och praktikanter.
- 5. Endast upphandla ”riskföretag”** (= företag med en hög andel utländsk arbetskraft med låg facklig organisationsgrad) efter analys och kontroll av företagets inköps- eller kontrollfunktion, alternativt via MB Byggnads eller oberoende kontrollföretag.
- 6. Säkerställa korrekt lönesättning och verifiering av utländska yrkesarbetares kompetens** (70/88/100 procent av stipulerade nivåer i kollektivavtalet).
- 7. Säkerställa att all utländsk arbetskraft har samordningsnummer på arbetsplatsen från dag 1** och i avtal mot underleverantörer ställa krav på transparent, individuell redovisning av inbetalade skatter och sociala avgifter.
- 8. Genom kontroller av utlandsregistrerade företag stoppa förekomsten av olagliga så kallade ”falska egenföretagare”.**
- 9. Frivilligt tillämpa reglerna för det statliga huvudentreprenörsansvaret** för icke organiserad arbetskraft när avvikelser upptäcks hos UE 1 eller UE 2.
- 10. Verka för den svenska arbetsmarknadsmodellen genom att uppmuntra såväl svenska som utländska yrkesarbetare att bli medlem i facklig organisation och entreprenadföretag att bli medlem av arbetsgivarorganisation.**
- 11. Säkerställa korrekt kontraktering av entreprenad respektive bemanning** och att reglerna för respektive kategori efterlevs. Vidare skall alla upphandlingar av underentreprenörer vara skriftliga, antingen som entreprenadavtal eller ramavtal.
- 12. Undersöka och säkerställa värdiga boendeförhållanden** för utländska yrkesarbetare.
- 13. Göra ett eget åtagande att arbeta kontinuerligt och systematiskt med att utveckla metoder för kontroll och regelefterlevnad i den egna leverantörskedjan** med syfte att bekämpa fusk och kriminalitet inom byggsektorn.

KOMMENTARER OCH PRECISERINGAR TILL FÖREGÅENDE PUNKTLISTA

1. I 2023 års kollektivavtal regleras möjligheten att göra fördjupade kontroller i en särskild bilaga med namnet Svensk Bygghälsa. Av bilagan framgår vilka underlag som kan begäras in och formerna för kontrollarbetet. Vi menar att Svensk Bygghälsa utgör en god start med syfte att skapa mer effektiva kontroller men menar att samarbetet mellan Bygghälsan och berörda fackliga organisationer behöver utvecklas såväl till form som innehåll. Bland flera åtgärder behöver även företag anslutna till Bygghälsan omfattas av kontrollarbetet.
2. För byggserviceverksamhet tillämpas särskilda rutiner som är anpassade till att byggserviceprojekt ofta är små och saknar stationer för in- och utloggning med ID 06-kort. Principiellt bör beställaren ges insyn i UE-träd och kontrakterade leverantörer. Alla individer som skall utföra arbeten skall vara kopplade till systemet och skall innan start av projektet ha haft samma genomgång som vid föranmälan på entreprenadprojektet. Skillnaden mot normalt förfarande är således att rutinerna tillämpas vid annat tillfälle.
3. UE i endast två led tillämpas som grundregel. Undantag kan göras vid "särskilda situationer". Beslut om avvikelser bör fattas på högre nivå inom företaget ("farfarsprincipen") och avvikelser dokumenteras för regelbunden intern uppföljning. För koncerner gäller att helägt dotterbolag som upphandlar UE utgör led "noll". UE-ledsbegränsningar har till syfte att begränsa vertikala UE-kedjor som förvärrar kontroller men sätter inga begränsningar för antalet UE. Såväl HE som UE 1 kan anlita ett godtyckligt antal UE i horisontella UE-kedjor.
4. Innebörden av "betydande" andel egna YA eller anlitande av lärlingar överlämnas till egen tolkning på varje enskilt företag. Avgörande är att företag som skrivit under denna plattform tar ansvar för branschens långsiktiga kompetensförsörjning, antingen själva eller via UE 1. Programförklaringen sätter inga begränsningar mot CM-företag eller bemanningsföretag.
5. Företag som skrivit under denna programförklaring åtar sig att ha särskilt fokus på att kravställa mot samt kontrollera "riskföretag", d v s företag med en hög andel utländsk arbetskraft och i normalfallet låg facklig organisationsgrad. Uppropet är principiellt helt neutralt i sin attityd till utländska respektive svenska YA, likaså utlandsregistrerade respektive svenska AB. Ändamålet med punkten är att skärpa uppmärksamheten mot företag som ägnar sig åt social dumping och på detta sätt bidrar till osund konkurrens.
6. Yrkeserfarenhet i hemlandet kvalificerar för lönevärdering i enlighet med kollektivavtal 2016 med avseende på 70% (över 19 år och mindre än ett års erfarenhet) 88 procent (mellan 1 – 6 års erfarenhet) och 100 procent, av kollektivavtalad lön (mer än 6 års erfarenhet). I samband med kontraktering av företag med utländsk arbetskraft kontrolleras yrkesarbetarnas kompetensprofil. Under projektets gång görs i normalfallet stickprovskontroller av fördelningen av 70/88/100 procent i samarbete med Bygghälsa.
7. Samordningsnummer kontrolleras vid ankomsten till byggarbetsplatsen. Om samordningsnummer saknas avvisas personen. Krav på samordningsnummer från dag 1 skrivs in i entreprenadkontraktet. I entreprenadavtalet regleras också en rätt för huvudentreprenören att på anmodan kräva utdrag från leverantörens skattetransaktionskonto samt inbetalning av sociala avgifter, oavsett hemland.
8. Med "falska egenföretagare" menas yrkesarbetare som i utstationeringsregistret redovisas som anställda men som tvingats att starta eget och erhålla lön mot faktura. Detta är ett brott mot utstationeringslagen som stipulerar att utstationerad arbetskraft ska ha en anställning i det utstationerade bolaget. Kontroll av förekomsten av falska företagare görs via stickprovskontroller där anställningsbevis ska redovisas tillsammans med lönespecifikation och utdrag från lönekonto i bank samt inbetalning av skatter och sociala avgifter.
9. Det statliga huvudentreprenörsansvaret kompletterar det kollektivavtalade för utstationerade yrkesarbetare som ej är fackligt anslutna. Det innebär att en individ som inte fått korrekt lön, semesterlön eller annan kontant ersättning kan begära rättelse genom att gå på entreprenören i ledet ovanför och ytterst direkt på huvudentreprenören. Nätverksföretagen åtar sig att förtydliga sitt ansvar enligt gällande lag och förbättra informationen mot utstationerad arbetskraft. Företag som frivilligt tillämpar denna regel skriver in en regressrätt mot UE
10. Den svenska modellen förutsätter en hög organisationsgrad. Med ökad facklig organisering sker en viss självsanering och motverkas social dumping. På samma sätt kan ökad anslutningsgrad till arbetsgivarorganisationer bidra till att stärka dem resursmässigt och höja branschens status.
11. "Entreprenad" innebär att leverantören utifrån uppgjort pris har åtagit sig ett uppdrag med ett visst angivet slutresultat, har eget ansvar om något går fel, har ansvaret för arbetets utförande, har arbetsledningsansvaret och tillhandahåller arbetskläder, material och verktyg. "Bemanning" innebär enbart tillhandahållande av arbetskraft. Olika avtalsvillkor gäller för respektive kategori. Denna punkt innebär också ett åtagande att inte ingå muntliga avtal, endast skriftliga.
12. Leverantör ska i samband med avtalsskrivning lämna en redovisning av yrkesarbetarnas boendeförhållanden. Under projektets gång görs slumpmässiga stick-provskontroller, antingen i egen regi eller via tredje-partsleverantörer.
13. Företag som ansluter sig till Nätverket för seriösa byggare åtar sig att under en anpassningsperiod av 1 år från sin egen underskrift att implementera de åtaganden som beskrivs i denna plattform, att årligen göra en revision av status inom det egna företaget samt att arbeta kontinuerligt och systematiskt med att utveckla metoder för kontroll och regelefterlevnad i den egna leverantörskedjan.